

УДК 001.82:338.432

Г. М. Чорний,
д. е. н., професор;

Н. Є. Голомша,
к. е. н., доцент;

С. В. Кузьменко,
к. е. н., доцент;

І. А. Міщенко,
к. е. н., доцент;

Національний університет біоресурсів і природокористування України

МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ В АГРАРНІЙ ЕКОНОМІЦІ

G. Chornij,

Doctor of Economics, professor;

N. Golomsha,

Ph.D., associate professor;

S. Kuzmenko,

Ph.D., associate professor;

I. Mishchenko,

Ph.D., associate professor;

National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

RESEARCH METHODOLOGY IN AGRICULTURAL ECONOMY

Розглядається сутність широкоживаного поняття "методологія дослідження". Пропонується його тлумачення в площині практичної діяльності дослідника як явища, а також як наукової категорії. При цьому розширюється та поглиблюється зміст обох варіантів у порівнянні з їх традиційними словниково-довідниковими визначеннями та тлумаченнями в наукових публікаціях, підручниках і навчальних посібниках.

Observed the essence of widely used concept of "research methodology". Its proposed interpretation in the plane of practice researcher as a phenomenon and as a scientific category. This extends and deepens the content of both variants compared to their traditional vocabulary, definitions and interpretations of reference in scientific publications, textbooks and manuals.

Ключові слова: методологія дослідження, аграрна економіка, дослідник, наукові публікації, сукупність методів дослідження.

Key words: research methodology, agricultural economics, researcher, academic publications, set of methods.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Рецензування дипломних магістерських робіт та дисертацій в сфері аграрної економіки дає підстави стверджувати, що в них неоднозначно тлумачиться зміст словосполучення "методологія дослідження". Частіше воно зводиться до переліку методів чи методик, які використовуються авторами цих категорій наукових праць. Така ситуація справляє негативний вплив на якість проведення досліджень і кваліфіковане оформлення їх результатів. Тому уточнення змісту словосполучення "методологія дослідження" потребує додаткових пошуків його адекватного розуміння.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ПУБЛІКАЦІЙ

Опрацювання останніх досліджень у наукових і навчально-методичних джерелах вказує, що мають місце різні погляди їх авторів стосовно методології дослідження. В навчальному посібнику "Менеджмент наукового дослідження" А. М. Кандиба стверджує, що серед науковців немає однозначного розуміння та тлумачення поняття "методологія дослідження" [10]. Ілюстрацію щойно наведеного судження цього автора підтверджують матеріали таблиці 1.

Відомий англійський економіст Марк Блауг констатує, що "по відношенню вислову" методологія чого не

Таблиця 1. Тлумачення поняття "методологія дослідження" різними авторами

Єрмаков О. Ю. [2, с. 197]	У широкому розумінні методологія – це спосіб усвідомлення будови науки і методів її роботи, а вузькому – сукупність принципів, методів, прийомів та процедур дослідження...
Мочерний С. В. [12, с. 43]	... методологія – це система різноманітних методів, засобів і прийомів наукового пізнання (перед усім принципів, законів та категорій) та наука (або вчення) про цю систему.
Ядов В. А. [13, с. 32]	... термином «методология» принято обозначать совокупность исследовательских процедур, техники и методов, включая приемы сбора и обработки данных.
Кандиба А. М. [10, с. 58]	Методологія – це багато ступенева сукупність пізнавальних теорій, концепцій, принципів, правил, підходів, способів, прийомів, інструментів, процедур...
Гальчинський А. С. [14, с. 69]	Методологія – це знання знань. За допомогою методології економічна наука заглиблюється сама в себе – визначає своє співвідношення з предметом дослідження...
Суслов И. П. [15, с. 3]	Методология представляет собой итог, синтез принципов и средств познания, выработанных человечеством в ходе его познавательной деятельности.
Ганін В. І. [16, с. 52]	Методологія – це сукупність дослідницьких процедур, техніки та методів, у тому числі прийомів збору й обробки техніко економічних, екологічних і соціальних даних.
Орлов В. М. [18, с. 46]	... методологія – це концептуальний виклад мети, змісту, методів дослідження, які забезпечують отримання максимально об'єктивної, точної, систематизованої інформації про процеси і явища.
Маркіна І. А. [19, с. 11]	... методологія науки – вчення про принципи побудови, розвиток, форми та засоби наукового пізнання процесу управління.
Росоха В. В. [20, с. 50]	Методологія це концептуальний виклад мети, змісту, методів дослідження...

будь" склалось згубне подвійне розуміння. З одного боку, це сукупність технічних процедур дисципліни як більш переконливий синонім її методів, з другого боку, воно означає дослідження концепцій, теорій і основних принципів розмірковування в тій чи іншій науці [17, с. 35].

Наведені вище розбіжності стосовно тлумачення методології досліджень зумовлюють доцільність проведеного додаткових наукових пошуків що до її змісту.

МЕТА СТАТТІ

Метою статті є поглиблення і конкретизація поняття "методологія дослідження" в контексті виконання дисертаційних робіт у сфері аграрної економіки.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Довідникові джерела та позиції більшості авторів наукових публікацій навчальних посібників з проблеми методології дослідження схильні до тлумачення змісту цього поняття як сукупності методів дослідження (табл. 1) [4; 5; 6; 7]. Поділяючи цю точку зору, спочатку належить зупинитись на терміні "дослідження".

Наукове дослідження є одним з численних видів людської діяльності. Всяка діяльність є складним явищем і має в своєму змісті цілий ряд структурних елементів: дій, операцій, часткових робіт, проміжних робіт, повних робіт. Ця характерна риса діяльності розповсюджується і на наукову сферу. Це означає, що і наукове дослідження є не якимсь одноразовим актом, а являє собою цілу серію різноманітних функціональних елементів. Наприклад, діяльність з дисертаційного дослідження в аграрній економіці передбачає такі функціональні елементи для кандидатської дисертації:

- усвідомлення конкретної потреби дослідником;
- обрання об'єкта дослідження;
- виділення в об'єкті дослідження тієї його частини яка складатиме предмет дослідження;
- формулювання проблеми дослідження;
- визначення мети дослідження;
- уточнення формулювання теми дослідження;

- опрацювання завдань дослідження;
- складання плану (змісту) дослідження;
- виконання завдань дослідження;
- підсумовування результатів дослідження та оформлення їх у вигляді висновків;
- виділення серед результатів (висновків) дослідження найбільш вагомих пунктів, які складають наукову новизну;
- визначення практичного значення дослідження;
- оформлення додатків;
- складання списку використаних джерел;
- оформлення повного тексту роботи у відповідності до діючих вимог і стандартів [1];
- впровадження результатів у практичну діяльність суб'єктів аграрного бізнесу.

Одні з цих функціональних елементів будуть діями, другі — операціями, треті — різні за обсягом роботами. Таким чином, виходить, що в змісті словосполучення методологія дослідження спочатку належить усвідомленню його функціональних елементів і лише після цього може вестись мова про методи їх виконання. На цій підставі правомірно стверджувати, що методологія дослідження як явище — це, по-перше, певні функціональні елементи дослідницької діяльності в їх логічній послідовності і лише, по-друге, методи їх виконання.

Кмітливий аналіз змісту дослідницької діяльності свідчить, що функціональні елементи дослідження не існують ізольовано, а мають безпосередній зв'язок з певними предметами, які складають структуру самого дослідження. На це звертає увагу Лукашевич В.К. [21 с. 149]. Очевидно, що технологія наукових досліджень, як і всяка технологія в її семасіологічному змісті, передбачає спочатку наявність первинних структурних елементів в їх статичному стані тобто, незалежно від того, чи будуть вони здійснюватись з використанням відповідних функцій. Стосовно змісту дисертаційного дослідження об'єктивно існують у статичному стані такі елементи: потреба, об'єкт дослідження, предмет дослідження, проблема, мета, тема, завдання, план (зміст ви-

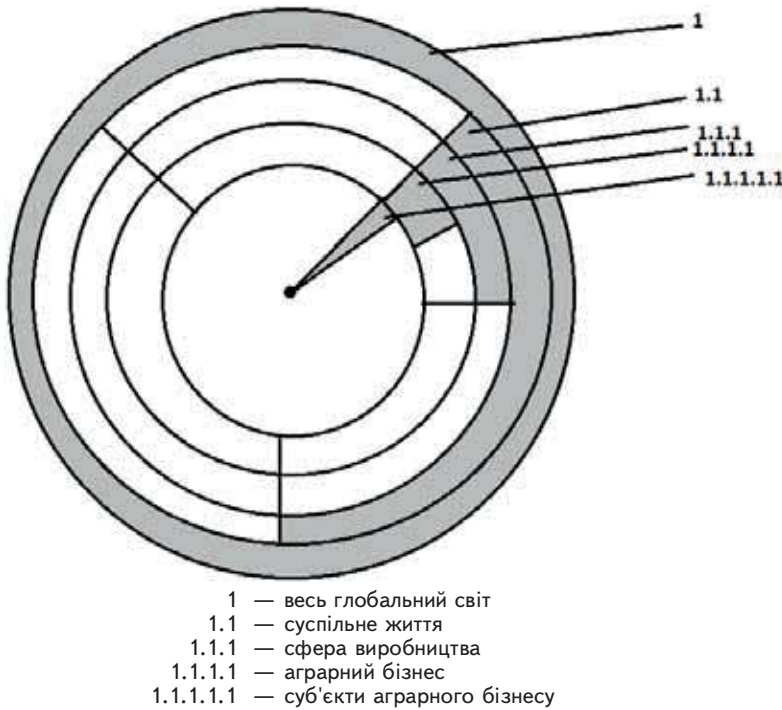

Рис. 1. Диференціація навколишнього світу як об'єктів дослідження за їх обсягом

конання завдань), висновки, наукова новизна, практичне значення роботи, додатки, список використаних джерел.

Отже, методологія наукового дослідження як явище є інтегрованим поняттям і включає до свого складу: 1) структурні елементи змісту дослідження в статичному стані; 2) функції стосовно здійснення структурних елементів змісту дослідження; 3) методи виконання функцій стосовно здійснення структурних елементів змісту дослідження. В лексичі сучасної мови перелік дій, операцій і робіт та методів їх виконання в людській практиці прийнято називати технологією, то і методологію дослідження правомірно віднести до цієї категорії. В лаконічному формулюванні методологія дослідження як явище — це технологія його проведення, яка складається з переліку структурних елементів змісту дослідження в їх логічній послідовності, функцій зі здійснення цих елементів та методів виконання функцій.

У той же час методологія дослідження у довідникових виданнях та інтерпретаціях авторів наукових публікацій тлумачиться і в другому варіанті як вчення про методи дослідження [4; 5; 6; 7].

Методологія дослідження у довідникових виданнях тлумачиться у другому варіанті як вчення про методи дослідження. На рівні цього гранично стислого абстрактного визначення вона може сприйматися лише за умови розкриття всієї глибини змісту з позиції теорії.

Методи як явище є специфічними конкретними способами виконання функцій стосовно кожного структурного елемента наукового дослідження — від його початку і до самого завершення. Характерно, що всі ці способи мають одну спільну рису — вони відповідають на запитання, як саме діяти в абсолютно кожній ситуації. Це означає що вони вимагають дотримання певних правил виконання дій, операцій і робіт. Правила в науковій термінології мають синонім — принципи, тому і в сфері

науки методологія має підстави розглядатися як сукупність принципів. Принципи — це обов'язковий елемент кожної науки. Вони не існують самі по собі, тобто ізольовано, а мають безпосередній зв'язок з законами, вимоги яких покликані конкретизувати у відповідних ситуаціях. Якщо уточнювати традиційне тлумачення методології дослідження як вчення про наукові методи, можна стверджувати, що тут мова йдеться про сукупність всіх принципів стосовно спеціальної науки.

У той же час принципи є конкретизацією вимог змісту конкретних законів, а закони формулюються з використанням наукових емпіричних і теоретичних понять. Тому то є підстави стверджувати, що методи дослідження в сукупності є фокусом, ядром всіх наявних знань певної науки. Цей фокус на основі наявних знань дозволяє їх поглиблювати розширювати або поповнювати. Саме в цих фокусах знаходяться відповіді на запитання: яким способом виконувати функції (дії, операції і роботи) протягом проведення дослідження. В цьому полягає суть тлумачення методології конкретної науки як вчення

про методи дослідження.

Але це один бік справи, другий — полягає у наступному: аграрна економіка як конкретна наука є структурною одиницею загальної економічної теорії, а тому деякі її методи мають пряме відношення до проведення досліджень у галузі аграрної економіки, але поряд з цим при проведенні досліджень у галузі аграрної економіки використовуються універсальні методи дослідження: філософські, математичні, логічні, статистичні, кібернетичні тощо. Ці на перший погляд поту сторонні методи дослідження входять до складу методології дослідження на рівні об'єктів аграрного бізнесу. Тут важливо з'ясувати, на якій підставі при проведенні досліджень у конкретних науках використовуються методи інших наук. Аграрна наука має безпосереднє відношення до суб'єктів аграрного бізнесу як об'єктів пізнання. Ці об'єкти пізнання утворюють галузь АПК як об'єкт вищого порядку. Галузь АПК є складовою частиною більш об'ємного об'єкту дослідження — суспільного виробництва. Суспільне виробництво входить до складу об'єкта суспільне життя, який разом з живою і не живою природою утворюють глобальний об'єкт науки — весь матеріальний і духовний світ. Виходить, що за обсягом реальних об'єктів дослідження існує реально їх певна ієрархія (рис. 1).

У відповідності до реальних об'єктів досліджень, які на рисунку 1 диференційовані лише з суспільного життя історично склались відповідні обсяги (поля) знань, які дзеркально відображають сутність цих об'єктів.

Поля знань (поняття, закони і принципи) вищого порядку охоплюють весь матеріальний і духовний світ і справляють свій вплив на поля знань нижчих порядків. Це стосується і методів дослідження як фокусів глобальних знань. Наприклад, на рівні глобального об'єкта дослідження (1) — сформувався такі знання: філосо-

фія, математика, інформатика, кібернетика, теорія систем тощо; на рівні суспільного життя (1.1) — правознавство, мовознавство, логіка, психологія, педагогіка, медицина тощо; на рівні виробництва (1.1.1) — технологія, економіка, маркетинг, менеджмент, економічна статистика; на рівні аграрного бізнесу (1.1.1.1) — аграрна економіка; на рівні окремих суб'єктів аграрного бізнесу (1.1.1.1.1) — конкретні знання про них.

Таким чином, господарюючі суб'єкти в аграрному бізнесі є елементарним об'єктом дослідження в складі глобального об'єкта, знаходиться в полі цього об'єкта і його структурних підрозділів, автоматично зазнаючи їх об'єктивний вплив на своє функціонування. Поле законів, що панують у глобальному об'єкті і його структурних елементах нижчого порядку, зберігають свій об'єктивний вплив на функціонування первинних об'єктів дослідження — суб'єктів аграрного бізнесу.

Кожна наука поряд з об'єктом дослідження має свої методи дослідження, тому ієрархічна залежність спостерігається серед цих понять. Наприклад, методи дослідження у філософії, логіці, математиці, теорії систем, кібернетиці використовуються на всіх рівнях об'єктів досліджень аж до суб'єктів аграрного бізнесу.

Саме тому при дослідженні об'єктів аграрного виробництва використовуються не лише відповідні спеціальні конкретні знання, а і знання вищих порядків у міру їх доцільності і необхідності.

На практиці це означає, що при проведенні досліджень у сфері аграрного бізнесу здобувачі наукових ступенів, крім конкретних специфічних способів дослідження, адекватних об'єкту аграрної сфери, вимушені долучати методи дослідження з наук значно ширшого діапазону: філософії, логіки, кібернетики, інформатики, теорії систем, соціології, загальної економіки тощо.

Виходить, що в повному розумінні методологія як вчення про методи дослідження охоплює, по-перше, всю суму знань с конкретної спеціальної науки (поняття, категорії, закони, принципи, теорії) та, по-друге, в міру необхідності чи доцільності знання про об'єкти вищих порядків.

Іншими словами словосполучення "методологія дослідження" як теоретичне поняття в гранично широкому тлумаченні — це вся сума знань (весь арсенал знань) конкретної спеціальної науки, яка має безпосереднє відношення до об'єкта (предмета) дослідження з обов'язковим залученням у міру необхідності певних елементів наук про об'єкти вищих порядків.

Наприклад, об'єктом дослідження є процес виробництва зерна, а предметом дослідження його ціна на рівні конкретної спеціальної науки — аграрної економіки. Дослідник мусить виявити всі елементи затрат на одиницю продукції. Але при цьому він не обійдеться без знань загальної економічної теорії, яка тлумачить собівартість як суму живої і уречевленої праці, а знання про живу працю безпосередньо пов'язані із знаннями про суспільне життя (суспільствознавство, соціологія праці, психологія праці, праксеологія тощо). Вершиною піраміди всіх знань, які проливають своє світло на всі рівні знань стосовно рівнів об'єктів дослідження будуть знання с філософії. Наприклад, дія законів діалектики про те що, кількісні зміни завжди приводять до якісних

змін при дослідженні собівартості зерна проявляється в тому, що збільшення суми затрат на виробництво завжди приводить до зростання ціни. Філософська категорія явища і сутності характеризує ціну на зерно на ринку як явище, а вартість його за структурними елементами затрат — як внутрішню сутність.

ВИСНОВКИ

1. Загальноживане тлумачення змісту словосполучення "методологія досліджень" в його традиційних варіантах, як сукупність методів дослідження та вчення про ці методи є гранично стислим абстрактним визначенням, яке не завжди доступне значному колу дослідників — початківців, а тому потребує конкретизації.

2. У словосполученні "методологія дослідження" спочатку належить з'ясувати структурний зміст слова "дослідження", яке, як всякий вид людської діяльності має свою структуру: 1) складові елементи дослідження в статичному стані; 2) функції по їх здійсненню; 3) методи виконання цих функцій. З позицій методологія дослідження має підстави трактуватись як технологія дослідження.

3. Сутність тлумачення методології дослідження як вчення про методи дослідження з'ясовуються тим, що буквально всі методи дослідження відповідають на одне запитання "як діяти?", яке нерозривно пов'язане з правилами (принципами), законами, людської діяльності, формулювання яких вимагає конкретних наукових понять і категорій. Виходить, що вчення про методи — це сума (фокус) всіх знань конкретної науки, які використовуються для розширення, поглиблення та поповнення наявних знань.

4. Розуміння методології дослідження в гранично широкому тлумаченні як наукової категорії включає до змісту цього поняття поряд зі знаннями конкретних спеціальних наук всі елементи знань цих наук та знання про об'єкти пізнання вищих порядків аж до всього глобального світу.

5. У першому теоретичному розділу кандидатської дисертації економічного профілю мають бути обов'язково підрозділ з методології дослідження, в якому б визначались структурні елементи дослідницької діяльності в їх логічній послідовності, розглядалися функції стосовно цих елементів і методи виконання цих функцій відповідно до конкретного предмету дослідження з залученням в міру необхідності і доцільності знань про об'єкти вищих порядків.

Література:

1. Як підготувати і захистити дисертацію на здобуття наукового ступення. Методичні поради. — 5-е видання, виправлене і доповнене / Автор-упорядник Л.А. Пономаренко. — К.: Видавництво "Толока", 2011. — 79 с.
2. Єрмаков О.Ю., Погрішук Г.Б., Чорнодон В. І. Основи методологій наукових досліджень: навч. посіб. — Тернопіль: "Підручники і посібники", 2009. — 290 с.
3. Цехмістрова Г.С. Основи наукових досліджень навч. посіб. — К.: Видавничий дім "Слово", 2003. — 240 с.
4. Новий словник іншомовних слів / Укладання і передмова О.М. Сліпущко. 20000 слів. — К.: Аконті, 2007 рік. — 848 с.

5. Советский энциклопедический словарь / Гл. ред. А.М. Прохоров 2-е изд. — М.: Сов. Энциклопедия, 1983. — 1600 с.
6. Великий тлумачний словник української мови / Упоряд. Т.В. Ковальова. — Харків: Фоліо, 2005 — 767 с.
7. Мочерний С.В., Ларіна Я.С., Устенко О.А., Юрій С.І. Економічний енциклопедичний словник: у 2 т. Т. 1/ За ред. С.В. Мочерного. — Львів: Світ, 2005. — 616 с.
8. Крушельницька О.В. Методологія та організація наукових досліджень: навч. посіб. — К.: Кондор, 2009. — 206 с.
9. Сурмін Ю.П. Майстерня вченого: підручник для науковця. — К.: Навчально-методичний центр "Консорціум з удосконалення менеджмент освіти у Україні", 2006 рік. — 302 с.
10. Кандиба А.М. Менеджмент наукового дослідження: навч. посіб. — К.: Аграрна наука, 2007. — 220 с.
11. Клименко М.О. Основи та методологія наукових досліджень: навч. посіб. / М.О. Клименко, В.П. Фещенко, Н.М. Вознюк. — К.: Аграрна освіта, 2010. — 351 с.
12. Мочерний С.В. Методологія економічних досліджень. — Львів: Світ, 2001. — 416 с.
13. Ядов В.А. Социологическое исследование: Методология, программа, и методы. — М.: Наука, 1972. — 239 с.
14. Гальчинський А.С. Економічна методологія. Логіка оновлення: курс лекцій / А.С. Гальчинський. — К.: "АДЕФ-Україна", 2010. — 572 с.
15. Сулов І.П. Методологія економічного дослідження (общие вопросы). — М.: Экономика, 1974. — 334 с.
16. Ганін В.І. Методолгія соціально-економічних досліджень: навч. посіб. / В.І. Ганін, Н.В. Ганіна, К.Д. Гурова. — К.: " Центр учбової літератури". — 2008. — 224 с.
17. Блауг Марк. Методологія економічної науки, или как экономисты объясняют. Пер. с англ. / Науч. ред. и вступ. ст. В.С. Автономова. — М.: НП " Журнал вопросы экономики", 2004. — 416 с.
18. Орлов В.М. Основи методології досліджень в економіці зв'язку: навч. посіб. для студентів вищих навчальних закладів. — О.: ВМВ, 2011. — 250 с.
19. Маркіна І.А. Методологія сучасного управління: монографія. — К.: Вища Шк., 2001. — 311 с.
20. Россоха В.В. Методологія та її роль в сучасних економічних дослідженнях / В.В. Россоха // Агрорінком. — 2009. — № 1 — 4. — С. 50 — 55
21. Лукашевич В.К. Философия и методология науки: учеб. пособ. / В.К. Лукашевич. — Мн.: Современ. Шк., 2006. — 320 с.
3. Tsekhmistrova, H.S. (2003), *Osnovy naukovykh doslidzhen* [Basic scientific research, teach. guidances], Vydavnychyy dim "Slovo", Kyiv, Ukraine.
4. Slipushko, O.M. (2007), *Novyy slovnyk inshomovnykh sliv* [A new dictionary of foreign words. Installation and preface], Akonit, Kyiv, Ukraine.
5. Prohorov, A.M. (1983), *Sovetskyi entsyklopedycheskyi slovar* [the Soviet Encyclopedic Dictionary], Sov. Encyclopedia, Moscow, USSR.
6. Koval'ova, T.V. (2005), *Velykyi tлумachnyy slovnyk ukrayins'koyi movy* [Great Dictionary of Ukrainian language], Folio, Kharkiv, Ukraine.
7. Mochernyy, S.V. Larina, Ya. S. Ustenko, O.A. Yuriy, S. I. (2005), *Ekonomichnyy entsyklopedychnyy slovnyk* [Economic Encyclopedic Dictionary], Svit, L'viv, Ukraine.
8. Krushel'nyts'ka, O.V. (2009), *Metodolohiya ta orhanizatsiya naukovykh doslidzhen* [Methodology and organization of research], Kondor, Kyiv, Ukraine
9. Surmin, Y.P. (2006), *Maysternya vchenoho: Pidruchnyk dlya naukovtsya* [Workshop scientist: Handbook for a scholar], Navchalno-metodychnyy centr, Kyiv, Ukraine.
10. Kandyba, A.M. (2007), *Menedzhment naukovoho doslidzhennya* [Management research: Training. guidances], Ahrarna nauka, Kyiv, Ukraine.
11. Klymenko, M.O. (2010), *Osnovy ta metodolohiya naukovykh doslidzhen* [Bases and research methodology: Training. guidances], Ahrarna osvita, Kyiv, Ukraine.
12. Mochernyy, S.V. (2011), *Metodolohiya ekonomichnykh doslidzhen* [Methodology of Economic Research], Svit, Lviv, Ukraine
13. Yadov, V.A. (1972), *Sotsyolohycheskoe yssledovanye: Metodolohyya, prohramma, ta metody* [Sociological study: Methodology, Programs, and methods], Nauka, Moscow, USSR.
14. Halchyns'kyi, A.S. (2010), *Ekonomichna metodolohiya. Lohika onovlennya: Kurs lektsiy* [Economic Methodology. Logic Update: Lectures], ADEF-Ukraine, Kyiv, Ukraine
15. Suslov, Y.P. (1974), *Metodolohyya ekonomycheskoho issledovannya* [Methodology of the study the Economic], Ekonomyya, Moscow, USSR.
16. Hanin, V.I. (2008), *Metodolohiya sotsial'no-ekonomichnykh doslidzhen* [Methodology of social and Economic Research], Tsentr uchbovoyi literatury, Kyiv, Ukraine.
17. Blauh, M. (2004), *Metodolohyya ekonomycheskoy nauky, yly kak ekonomystu obyasnyayut* [Methodology of economic science, how economists explain], NP, Moscow, Russia.
18. Orlov, V.M. (2011), *Osnovy metodolohiyi doslidzhen v ekonomitsi zvyazku* [Basics research methodology in the economy of communication], VMV, Odesa, Ukraine.
19. Markina, I. A. (2011), *Metodolohiya suchasnoho upravlinnya: Monohrafiya* [Methodology of modern management: Monograph], Vyshcha Shkola, Kyiv, Ukraine.
20. Rossokha, V.V. (2009), *Metodolohiya ta yiyi rol v suchasnykh ekonomichnykh doslidzhennyakh* [Methodology and its role in modern economic research], Ahroinkom, vol. 1—4, pp. 50—55.
21. Lukashovich, V.K. (2006), *Fylosofyya y metodolohyya nauky* [Philosophy and Methodology of Science], Sovremennaya Shkola, Minsk, Belarus.

Стаття надійшла до редакції 09.04.2015 р.